

Overbruggen

Colofon

ISBN: 978 90 8954 822 1

1e druk 2015

© 2015, Siebe A. Sonnema

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Foto omslag:

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Van een aantal foto's kon de herkomst niet worden achterhaald;
eventuele IE-gerechtigden worden verzocht contact op te nemen.

Amsterdam, december 2014

Voor reacties: Siebe.Sonnema@XS4all.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Overbruggen

Siebe A. Sonnema

Opgedragen aan de Hende di Kòrsou,
zonder hen zou dit manuscript onmogelijk zijn geweest

Inhoud

I. Rekerdonan di un dushi hubentut, herinneringen aan een heerlijke jeugd	9
1. Prólogo: sintí di hende ta un kashi yen piká	11
2. Traha dam, warda awa	21
3. Si bo haña pipita di kòmkkòmber na boka di mucha, ta hende grandi a pon'è	49
4. Het wilde wonen	59
5. Dios huntu ku nos, God samen met ons	79
6. Tin kisas den mi memoria	95
II. Op weg naar zelfstandigheid	111
7. Ons grote voorbeeld, dat is Peter Stuyvesant	113
8. Kada pakiko tin su pasobra	137
9. Brua tera, omgewroete aarde	151
10. Shon Grandi a bai na biw, pero e a bolbe na kanoa	183
11. Amor no mester bini di un banda so	211
12. Baka ta muri bai, pero ta laga trabou pa kueru	231
III. De wereld is rond: wie vandaag boven zit, zit morgen onder	257
13. Boneiru pa Boneiru, nos ke Boneiru bek	259
14. Stul bieu no ta lubidá kayente di su shon	275
15. Epilogo: en boca callado no entra mosca	289
Geraadpleegde literatuur	315
Verantwoording foto's	321

Deel I

**Rekuerdonan di un dushi hubentut,
herinneringen aan een heerlijke jeugd**

1. Prólogo: sintí di hende ta un kashi yen piká¹

De Emma-pontonbrug overbrugt de St Annabaai, tussen Punda, de Punt en Otrobanda, de Andere Kant. Vroeger 1 cent om over te steken of de helft bij het niet dragen van schoenen, nu gratis ...

1 Het innerlijk van de mens is een kast vol zonden, in dit geval ook 'piká' als in stekeligheden.

Overbruggen (werkwoord; overbrugde, heeft overbrugd): een verbinding tot stand brengen tussen twee verschillende tijden, toestanden, opvattingen (**Van Dale**)

Door toeval waren we als jong Nederlands gezin in 1951 terechtgekomen in een geheel andere samenleving: Curaçao, toen onderdeel van de ‘Overzeesche gebiedsdelen van het Koninkrijk’, zoals dat destijds formeel nog heette. Dit was tijdens een transitieperiode van het net staatkundig opgeheven eeuwenlange tijdperk van het koloniale bestuur der Gouverneur-Generaals, naar ‘autonomia’, zelfstandigheid op basis van het ‘Statuut’, zoals dat werd getekend in 1954. Althans een voor velerlei uitleg vatbare status van zelfstandigheid. De Antillen op weg naar een geheel andere samenleving. Aan de andere kant van de oceaan een Koningshuis met regeringen die zich niet goed raad wisten met het loskoppelen van deze pluriforme etnische samenleving van geheel andere orde.

Mijn vader - en met hem een hele naoorlogse generatie gouvernementsambtenaren - zocht zijn toekomst in dit kenterende tijdsgewricht van 1950 tot 1970. Met in het begin een voorspoedig groeiende economie met stabiele regeringen. In 1968, zo vertrouwde mijn vader mij toe tijdens zijn laatste levensjaren, kwamen de Ministers, Statenleden, Gezaghebbers en belangrijkste Hoofden van Dienst in de Antilliaanse Staten - net zoals tijdens Prinsjesdag in Nederland - bijeen voor de vaststelling van de jaarlijkse begroting voor het Land. Daaronder werden begrepen de drie benedenwindse eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire en de bovenwindse eilanden St. Maarten, St. Eustatius en Saba. Na het defilé werd onder de hoofden van dienst (Economische zaken, Financiën, Pensioenfonds) deels gekscherend de rekensom gemaakt wat het rendement zou zijn geweest van de jarenlang in de economie gepompte Nederlandse ontwikkelingsgelden. Ervan uitgaande dat die regulier hadden kunnen worden belegd, zouden de revenuen voor ieder van de 100.000

Antillianen in die tijd een uiterst comfortabel vermogen hebben opgeleverd. De serieuze ondertoon was eigenlijk het groeiende begrotingstekort, de vaart die uit de economische groei ging, en een staatkundig Koninkrijksverband dat binnen tien jaar na ondertekenen van het Statuut in 1955 alweer begon te knellen. Vooral ook de sociale onrust die zich sluipenderwijs manifesteerde, als onafwendbaar gevolg van de toenemende armoede onder de Antilliaanse bevolking. Wij werden getuigen van de sociale implosie die vlak daarop volgde in 1969. Als relatieve buitenstaanders, maar na twintig jaar verblijf toch niet helemaal meer. Gouvernementsambtenaren werden in die tijd geacht zich neutraal op te stellen en zich te onthouden van enig - politiek geladen - commentaar. Zij dienden zeker niet de openbaarheid op te zoeken: discussies over de vierde macht werden niet gevoerd. Althans niet openlijk, zeker niet binnen een kleine gemeenschap op een besloten eiland. Pas vele jaren na hun repatriëring kwam het thema bij de intussen oude, gepensioneerde ambtenaren tijdens reünies terug: Nederland wist niet van dekoloniseren en de Antillen hadden hun toekomstkansen niet ten volle benut. Maar was het wel zo eenvoudig, zo tweedimensionaal terug te herleiden?

Bati bleki, op de trom slaan²: praatjes verkopen

Veertig jaar na mijn vertrek van de Antillen maakte ik rondwandelingen over 'mijn' eiland en stond te wachten bij de Emma-pontonbrug die de twee landengtes Punda en Otrobanda met elkaar verbindt. Nu is het alleen een voetgangersbrug, maar in mijn jeugd was het de verbinding tussen de twee stadshelften voor alle stadsverkeer: van ezelskarren tot vrachtwagens, van auto's tot handgeduwde ijscokaretjes. Als de oceaanstomers van de KNSM en olietankers van de

2 De stadsomroepers in oude tijden maakten gebruik van een blikken trom, 'bleki', waarop voorafgaand aan de mededeling van het koloniaal bestuur een korte roffel werd geslagen ('bati').

CPIM in- en uitvoeren richting het achterliggende havengebied in het Schottegat, werd deze brug van bijna 170 meter lengte zijdelings langs de kade weggedraaid. Een nergens in de wereld voorkomende constructie, een technische hoogstand al in eind 1800 gebouwd, aanvankelijk nog aangedreven met een kolengestookte motor. Ik hoorde een Nederlandse toeriste aan een Antilliaanse venter - die met stentorstem hoorbaar over het hele Brionplein zijn 'ice cold water for one dollar' aanpreeft - vragen wanneer de brug zou opengaan. Tot groot vermaak van de omstanders ontspan zich - ondanks het over en weer gesproken Nederlands - de verwarring of de brug nu dicht was in opengedraaide toestand, of open. Het droge antwoord dat zij kreeg, was dat het niet belangrijk was of zij zich een schip of een voetganger voelde, maar dat iets verderop de pont klaar lag voor de oversteek. Voor mij symboliseerde deze kwinkslag de al eeuwenoude typische verschillen in semantiek en begrippenkaders tussen Antillianen en Nederlanders. Het leek mij een uitdaging om hier nader op in te gaan, niet met de pretentie een diepgaande sociologische analyse te doen, dat zou maar leiden tot 'bati bleki'. Maar wel enkele cultuurelementen te verhelderen, zoals die niet altijd openlijk en direct worden gezegd. Nederlanders met hun calvinistische achtergrond zijn op z'n minst zo moeilijk te peilen als Antillianen die openhartiger lijken maar zeker hun reserves hebben.

Architecture is the very mirror of life. You only have to cast your eyes on buildings to feel the presence of the past, the spirit of a place; they are the reflection of society. (I.M. Pei)

Ik heb om die reden de verschillende gebouwen van toen - zoals die in uiteenlopende verschijningsvormen voor het merendeel nog steeds bestaan - als leidraad genomen voor mijn essays. Drie eeuwen lang was de Nederlandse bouwstijl overheersend: deels lokaal aangepast, deels vermengd met Spaanse, Indische, Surinaamse en British Colonial invloeden. Geadstrueerd door de vele historische overheidsgebou-

wen, landhuizen en de Handelskade te Punda in Willemstad. Na de Tweede Wereldoorlog volgde een brede uitwaaiering van het ‘nieuwe bouwen’ op Curaçao, met Art Deco-invloeden, van nieuwe zakelijkheid tot strak modernistisch en alle stromingen daarbinnen. Maar ook ‘copy paste’ kant-en-klare bouwtekeningen van Amerikaanse architecten in een mengelmoes van ‘stijlen’. Intrigerend thema daarbij is de ‘vorm over inhoud’-discussie³ die architecten al eeuwen verdeeld houdt. Het zette mij aan het denken toen ik het Gouvernementspaleis terugzag waar ik in mijn lagereschooltijd de Nederlandse Gouverneur Struycken op Koninginnedag met honderden schoolgenootjes in korte broek had toegezongen. Tien jaar later gevolgd door het op audiëntie mogen bij de eerste Antilliaanse Gouverneur Debrot, ditmaal in witte tropensmoking. Wat was daar allemaal voorgevallen in dit eeuwenoude bestuurlijke bolwerk? Of toen ik weer het ‘landhuis van de geesten’ van plantage Jan Kock opzocht waar ik ooit had gelogeed: ik beleefde weer die niet te definiëren sereniteit, die ondoorgrondelijke sfeer. Uitkijkend over de zoutpannen waar twee eeuwen onderdrukking en uitbuiting van de zwarte medemens had plaatsgehad. In de woorden van Frank L. Wright ‘Form follows function that has been misunderstood. Form and function should be one, joined in a spiritual union.’

Zodoende kwam ik op het idee naar aanleiding van mijn rondtocht langs die gebouwen bij de hiernavolgende essays brughoofden te beschrijven, met de vele onoverbrugbare elementen. Mijzelf realiserend dat mijn reconstructie van de ‘werkelijkheid’ van dat moment ongetwijfeld is vertekend. Ik heb geen eenduidige oorzaken noch receptuur gezocht voor de complexe dynamiek tussen Nederland en de Antillen, Curaçao in het bijzonder. Achteraf is het immers gemakkelijk oordelen hoe het anders had gemoeten. De hoofdstukken zijn gegroepeerd in drie periodes, beginnend met mijn onbe-

3 My work is not about ‘form follows function,’ but ‘form follows beauty’ or, even better, ‘form follows feminine.’ (Oscar Niemeyer)

zorgde kinderjaren in de jaren vijftig. Voor mij is Curaçao ‘thuis’, waar ik ben opgegroeid in weldadige warmte, de typische geur van de uitbundige tropische flora en de daarmee sterk contrasterende stank van de raffinaderij ‘Isla’. En natuurlijk de altijd aanwezige, rukkende passaatwind en het heldere, scherpe licht met felle kleurschakeringen tussen de lucht en de zee. Gevolgd door mijn volwassenwordingsfase als zwart-wit denkende puber in de jaren zestig om vervolgens in Nederland te ontdekken dat ik - en met mij een generatie blanke kinderen geboren op dit eiland - geen echte Antilliaan was, maar we ook geen echte Nederlanders bleken te zijn. Eindigend met een terugblik vanuit de jaren 2010 – 2015 waar ik door het voortschrijden der jaren, maar vooral door de inbreng van mijn zandbakvrienden een andere blik op het verleden heb gekregen. Hopelijk wordt het niet ervaren als ‘boka dushi’, mooipraterij, maar als een brug naar de toekomst. Ook al gaat dat - zoals in het geval van de Koningin Julianabrug boven de St. Annabaai destijds - niet zonder hindernissen.

Amsterdam / Willemstad 2014

Bridge: A structure, usually of wood, stone, brick, or iron, erected over a river or other water course, or over a chasm, railroad, etc., to make a passageway from one bank to the other (Webster Dictionary)

Zo kan dus het koude woord “techniek” worden getransformeerd, en een unieke mogelijkheid gaan betekenen voor iedereen en voor allen. Voor het openstellen van alle grenzen. Voor opbouw. (Koningin Juliana, 1955)

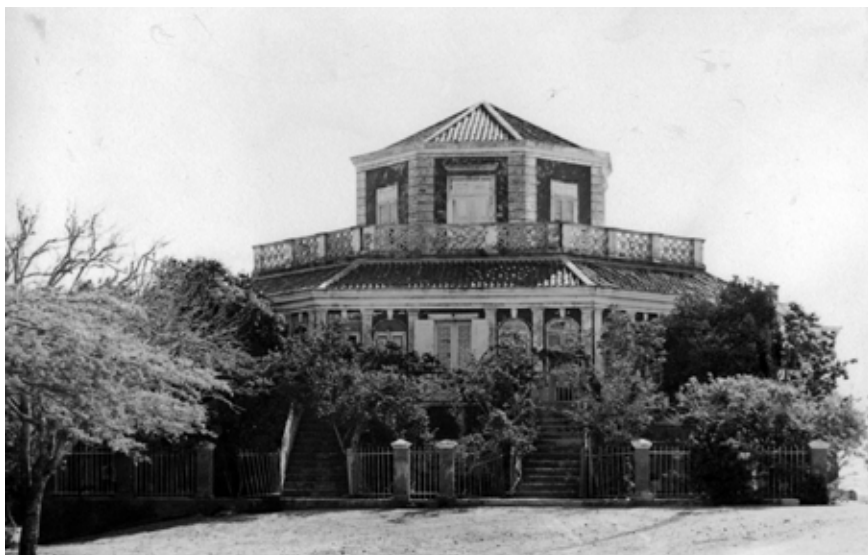
Ineenstorting van het oostelijke gedeelte van de Koningin Julianabrug in 1967 aan Punda-zijde; herbouwd in 1971 vanaf de westzijde in Otrobanda, uiteindelijk gereed in 1974.

Een van de oudste gebouwen (1708) in barokke stijl pal naast nieuwe zakelijkheid (1941).

Bioscoop Westend 1962 in 'tropical' Art Deco met de net uitgekomen film Lawrence of Arabia: There is no time to waste, then, is there?

Landhuis van de heersende elite, ooit eens van een gevluchte Venezolaanse president te Groot Davelaar uit 1974 met 'dak parasol', parasol dak. Architect A. Martis

Kas ku dak di pali maishi (dak van maïsstelen): woonhuis van – gemanumitteerde – slaven.

Masbangu ta kome na boka di forti, gutu na polchi abou, de Masbangu (vette vis) voedt zich bij de haveningang (Fort Amsterdam), de Gutu (schrle vis) in het daarachterliggende poeltje (het Rifwater). 'Wie als dubbeltje is geboren, wordt nooit een kwartje'.

